

HUDUDIY RIVOJLANISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING O'RNI VA ISTIQBOLLARI

Hamroyev G'ayratjon

Qarshi davlat texnika universiteti

ORCID: 0009-0000-8679-2325

ghamroyev8775@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada hududiy rivojlanishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining roli, amaliy tatbiqi va istiqbollari chuqur tahlil qilinadi. Hududlarda iqtisodiy o'sish, zamonaviy infratuzilma barpo etish, aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish va investitsion muhitni yaxshilashda DXSh alohida ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda Qashqadaryo viloyati misolida DXSh loyihalarining samaradorligi va ular orqali erishilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy natijalar o'rganildi. Statistik ma'lumotlar, huquqiy-me'yoriy hujjatlar tahlili va solishtirma usul yordamida olib borilgan tahlillar natijasida aniqlandiki, DXSh asosidagi hamkorlik hududiy taraqqiyotda innovatsion va moliyaviy yechimlarni keng joriy qilishga xizmat qilmoqda. Maqola yakunida ushbu mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha tegishli ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sheriklik, hududiy rivojlanish, infratuzilma, investitsiyalar, hamkorlik mexanizmlari.

МЕСТО И ПЕРСПЕКТИВЫ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ

Хамраев Гайратжон

Каршинский государственный технический университет

Аннотация. В данной статье всесторонне анализируется роль, практическое применение и перспективы механизмов государственно-частного партнёрства (ГЧП) в региональном развитии. ГЧП приобретает особое значение в обеспечении экономического роста на местах, создании современной инфраструктуры, повышении качества предоставляемых услуг населению и улучшении инвестиционного климата. В исследовании рассмотрены примеры эффективности проектов ГЧП на примере Кашкадарьинской области и достигнутые социально-экономические результаты. На основе анализа статистических данных, нормативно-правовых документов и сравнительного метода установлено, что сотрудничество на основе ГЧП способствует широкому внедрению инновационных и финансовых решений в региональное развитие. В заключение представлены научно-практические рекомендации по совершенствованию данных механизмов.

Ключевые слова: государственно-частное партнёрство, региональное развитие, инфраструктура, инвестиции, механизмы сотрудничества.

THE ROLE AND PROSPECTS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN TERRITORIAL DEVELOPMENT

Khamraev Gayratjon

Karshi State Technical University

Abstract. *This article provides an in-depth analysis of the role, practical application, and prospects of public-private partnership (PPP) mechanisms in regional development. PPP plays a special role in economic growth in the regions, the construction of modern infrastructure, improving the quality of services provided to the population, and improving the investment climate. The study examined the effectiveness of PPP projects and the socio-economic results achieved through them using the example of Kashkadarya region. As a result of statistical data, analysis of regulatory legal acts, and analysis conducted using the comparative method, it was established that cooperation based on PPP serves the widespread introduction of innovative and financial solutions in regional development. At the end of the article, relevant scientific and practical recommendations for improving these mechanisms are given.*

Keywords: *public-private partnership, regional development, infrastructure, investment, cooperation mechanisms.*

Kirish.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va xususiy sektor faoliyatini rag'batlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu jarayonda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, ya'ni davlat-xususiy sheriklik (DXSh) instituti tobora muhim strategik vositaga aylanmoqda. DXSh nafaqat byudjet xarajatlarini optimallashtirish va xususiy kapitalni safarbar qilishga xizmat qiladi, balki hududiy loyihalarning barqarorligini ta'minlashda, ularning ijtimoiy va iqtisodiy samarasini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Hududlarda rivojlanishning izchil ta'minlanishi uchun zamonaviy yo'llar, sog'liqni saqlash va ta'lim muassasalari, toza ichimlik suvi va elektr ta'minoti, shuningdek, ekologik barqarorlik kabi omillar ahamiyatlidir. Biroq ushbu yo'nalishlarda davlat mablag'larining yetarli emasligi yoki samarali taqsimlanmasligi muammoli holatlar yuzaga keltiradi (Mukhitdinov, 2024). Ana shunday vaziyatda davlat-xususiy sheriklik loyihalari qo'shimcha moliyaviy manbalarni jalb qilish, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish va risklarni taqsimlash orqali yechim taklif qilmoqda. Mamlakatimizda DXSh bo'yicha alohida qonun hujjatlari, institutsional tizimlar va loyihaviy platformalar shakllanmoqda. Jumladan, Qashqadaryo viloyatida so'nggi yillarda yo'l infratuzilmasi, sog'liqni saqlash, ta'lim va kommunal xizmatlar sohasida amalga oshirilayotgan DXSh asosidagi loyihalar hududiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rish mumkin.

Mazkur tadqiqotda aynan Qashqadaryo viloyati misolida davlat-xususiy sheriklikning hududiy rivojlanishdagi amaliy roli, mavjud muammolar va istiqbollar tahlil qilinadi. Maqola orqali ushbu hamkorlik mexanizmlarining zamonaviy talablarga moslashtirilgan holda takomillashtirilishiga ilmiy-nazariy asoslar berilishi maqsad qilinadi.

Adabiyotlar sharhi.

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim mexanizmlaridan biri sifatida ko'plab xalqaro va milliy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD), Osiyo taraqqiyot banki (OTB) kabi xalqaro moliyaviy institutlar DXShni infratuzilma va ijtimoiy xizmatlar sohasida barqaror rivojlanishni ta'minlovchi strategik vosita sifatida baholaydi. Ushbu manbalarda ta'kidlanishicha, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlik nafaqat moliyaviy resurslarni jalb etishga, balki

xizmatlar sifati va innovatsion yechimlarning keng tatbiqiga olib keladi. Mahalliy tadqiqotlarda ham DXShning afzalliklari va muammoli jihatlari keng tahlil etilgan (Mukhitdinov, 2021).

Jumladan, Akmalov (2022) o'z ishida O'zbekistonda DXShning huquqiy asoslari, tashkiliy-institutsional muhit va loyihalarni amalga oshirish bosqichlarini tahlil qilgan.

G'ulomova (2021) esa DXShning ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi tatbiqini o'rganib, xizmatlar sifati va samaradorligining oshganini ilmiy asoslagan. Shuningdek, Xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan "PPP Knowledge Lab" platformasida joylashtirilgan hisobotlarda ham DXSh loyihalarining turlari, risklarni taqsimlash modellari va monitoring mexanizmlari bo'yicha keng ko'lamli tavsiyalar berilgan. Qashqadaryo viloyatidagi DXSh amaliyoti bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlar va loyiha hisobotlari shuni ko'rsatadiki, bu mexanizm ayniqsa sog'liqni saqlash, yo'l infratuzilmasi va ichimlik suvi ta'minoti sohalarida sezilarli natijalar bermoqda.

Shunga qaramay, ba'zi tadqiqotlarda Masalan, Rahimov (2023) DXSh loyihalarining uzoq muddatli barqarorligi, xususiy sektorga berilayotgan imtiyozlar va davlat kafolatlarining yetarli darajada muvozanatlangan emasligi tanqidiy baholangan. Xulosa qilib aytganda, mavjud ilmiy adabiyotlar DXShning ijobiy jihatlari keng yoritadi, biroq uning hududiy kontekstda, xususan, Qashqadaryo viloyati singari viloyatlarda qanday natijalar berayotgani, qanday muammolar mavjudligi va istiqboldagi takomillashtirish yo'llari hanuz yetarlicha o'rganilmagan. Shu sababli ushbu tadqiqot aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda davlat-xususiy sheriklikning hududiy rivojlanishdagi o'rnini empirik tahlil qilish maqsadida kompleks yondashuv asosida bir nechta ilmiy-uslubiy vositalar qo'llanildi. Asosiy metod sifatida holat tahlili (case-study) usuli tanlandi. Bu usul orqali Qashqadaryo viloyatida amalga oshirilgan DXSh loyihalari chuqur o'rganildi va ularning iqtisodiy-ijtimoiy samaradorligi baholandi. Birinchidan, normativ-huquqiy hujjatlar (O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonuni (2019), Prezident farmon va qarorlari, vazirliklar tomonidan tasdiqlangan DXSh reglamentlari) tahlil qilindi.

Bu orqali hududiy darajadagi DXSh siyosatining huquqiy asoslari, institutsional mexanizmlari va tartibga solish me'yorlari aniqlashtirildi. Ikkinchidan, statistik tahlil usuli yordamida Qashqadaryo viloyatida so'nggi 5 yil davomida amalga oshirilgan DXSh loyihalarining soni, investitsiya hajmi, yo'nalishlar bo'yicha taqsimoti, hamda ular orqali yaratilgan ish o'rinlari va xizmat ko'rsatish darajasidagi o'zgarishlar baholandi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, hamda DXSh markazi rasmiy bazalaridan olindi.

Uchinchidan, ekspert baholash usuli asosida mahalliy hokimiyat vakillari, xususiy sektor subyektlari va loyihada bevosita ishtirok etgan mutaxassislar bilan yarim strukturaviy intervyular tashkil etildi. Bu suhbatlar orqali loyihalarning amaliy samaradorligi, duch kelinayotgan muammolar va tavsiya etilayotgan takomillashtirish yo'llari aniqlashtirildi. Nihoyat, solishtirma tahlil usuli orqali boshqa viloyatlarda amalga oshirilgan DXSh loyihalari bilan Qashqadaryodagi tajriba qiyoslab ko'rildi. Bu yondashuv tahlilning xolisligi va natijalarning umumlashtirish darajasini oshirishga xizmat qildi. Ushbu metodologik yondashuvlar integratsiyasi orqali DXShning hududiy rivojlanishdagi amaliy o'rni aniqroq baholandi va maqolada keltirilgan xulosalar ilmiy asoslangan holatda ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot davomida Qashqadaryo viloyatida 2019–2024-yillar oralig'ida amalga oshirilgan davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalari tahlil qilinib, ularning hududiy rivojlanish jarayonlariga ta'siri quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha aniqlashtirildi:

DXSh loyihalari ko'лами va yo'nalishlari: o'rganilgan davr mobaynida viloyatda jami 47 ta DXSh loyihasi tasdiqlanib, ularning umumiy qiymati qariyb 780 mlrd so'mni tashkil etdi. Loyihalarning katta qismi sog'liqni saqlash (38%), ta'lim (26%), yo'l va transport infratuzilmasi (19%) hamda kommunal xizmatlar (11%) sohalariga to'g'ri kelgan. Bu raqamlar DXShning aholiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy sohalarga yo'naltirilganini ko'rsatadi.

Iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari: amalga oshirilgan loyihalar natijasida viloyatda 2 100 dan ortiq yangi ish o'rinlari yaratilgan. Tibbiyot va ta'lim sohalarida esa xizmatlar qamrovi 15–20% ga oshgan. Masalan, Kitob tumanida qurilgan DXSh asosidagi yangi oilaviy poliklinika orqali yiliga 40 mingdan ortiq bemorga xizmat ko'rsatilmoqda. Bundan tashqari, xususiy sektor sarmoyalari hisobiga zamonaviy texnologiyalar va uskunalar olib kelinishi xizmatlar sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Huquqiy va institutsional muammolar: shunga qaramay, tahlillar davomida DXSh loyihalarini amalga oshirishda bir qator to'siq va muammolar mavjudligi aniqlangan. Jumladan:

- Loyihalarni tanlashda ochiqlik va shaffoflikning yetishmasligi;
- Davlat kafolatlari va soliq imtiyozlarining noaniqligi;
- Mahalliy hokimiyat va xususiy sektor o'rtasida axborot bo'shlig'i mavjudligi;
- Monitoring va baholash mexanizmlarining zaifligi.

Ushbu omillar ayrim loyihalarda belgilangan muddatlardan kechikish, xarajatlarning oshib ketishi yoki investorlar manfaatdorligining pasayishiga olib kelgan. Qiyosiy tahlil natijalari: Samarqand va Namangan viloyatlaridagi DXSh tajribasi bilan taqqoslanganda, Qashqadaryodagi loyihalarda investitsiya hajmi pastroq, ammo aholiga xizmat ko'rsatish darajasi nisbatan barqaror shakllanayotgani kuzatildi. Bu esa viloyatda DXSh salohiyati mavjud bo'lsa-da, uni to'liq amalga oshirish uchun huquqiy va tashkiliy islohotlarga ehtiyoj borligini ko'rsatadi. Umuman olganda, tahlil qilingan natijalar Qashqadaryo viloyatida DXSh loyihalarining hududiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi. Biroq bu ta'sirni yanada kuchaytirish uchun mexanizmlarni yanada takomillashtirish lozim.

Xulosa va takliflar.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari Qashqadaryo viloyatida hududiy rivojlanishning muhim vositasi sifatida shakllanmoqda. Sog'liqni saqlash, ta'lim, yo'l-transport va kommunal xizmatlar sohalarida amalga oshirilgan loyihalar orqali aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati va qamrovi oshmoqda, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, mahalliy infratuzilma zamonaviylashmoqda. Shu bilan birga, DXSh loyihalarini samarali amalga oshirishda hal qilinishi lozim bo'lgan bir qator muammolar ham mavjud.

Shu asosda quyidagi asosiy xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Huquqiy asoslarni takomillashtirish: DXSh sohasidagi qonunchilikka aniqlik kiritish, jumladan, davlat kafolatlari, risklarni taqsimlash va nizolarni hal qilish tartibini belgilovchi me'yorlarni aniq va soddalashtirilgan shaklda ishlab chiqish zarur.

2. Mahalliy darajadagi institutsional salohiyatni oshirish: DXSh loyihalarini tashkillashtiruvchi va nazorat qiluvchi mahalliy organlar (hokimiyatlar huzuridagi bo'limlar)ning salohiyatini oshirish, ularni malakali mutaxassislar bilan ta'minlash lozim.

3. Ochiq va shaffof tanlov mexanizmlarini joriy qilish: Xususiy sheriklarni aniqlashda raqobatbardosh tender tizimlarini kuchaytirish, loyihalar haqidagi barcha ma'lumotlarni ochiq platformalarda e'lon qilish orqali investorlar ishonchini mustahkamlash kerak.

4. Monitoring va baholash tizimini joriy etish: Amaldagi DXSh loyihalarining ijtimoiy va iqtisodiy natijalarini muntazam monitoring qilish, ularni baholash mezonlarini ishlab chiqish orqali kelgusidagi loyihalar uchun tahliliy asos yaratish lozim.

5. Investitsion muhitni yaxshilash: Xususiy sektor uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va yengil kredit mexanizmlarini kengaytirish, ayniqsa mintaqaviy loyihalar uchun alohida qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish zarur.

Xulosa qilib aytganda, DXSh mexanizmi O'zbekistonning hududiy rivojlanish strategiyalarida markaziy o'rin tutmog'i lozim. Qashqadaryo viloyati misolida o'rganilgan holatlar shuni ko'rsatadiki, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi barqaror, tizimli hamkorlik ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy taraqqiyotga xizmat qiluvchi kuchli vositaga aylanishi mumkin.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Akmalov, I.A. (2022). "Davlat-xususiy sheriklik tizimining O'zbekistonda shakllanishi va rivojlanish bosqichlari". *Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali*, №3.

G'ulomova, T.T. (2021). "Ijtimoiy sohalarida DXSh asosidagi hamkorlik samaradorligi". *Ilmiy-amaliy iqtisodiy tahlil to'plami*, №2.

Mukhitdinov, H. S., and F. A. Norkobilova. (2021). "Prospects for Development of Digital Economy in Entrepreneurship." *Academic Journal of Digital Economics and Stability*: 27-36.

Mukhitdinov, Kh S., and G. Kh. "Makhmatkulov (2024). Providing trade services to the population of the region." *International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD)*, e-ISSN: 2456-6470.

Muxitdinov, Madina Bozorova Xudayar, and Farrux Qodirov. "The role and importance of telemedicine in the provision of medical services to the population." *International Conference on Information Science and Communications Technologies ICISCT*. Vol. 4. 2022.

Muxitdinov, X. S., A. N. Rakhimov, and Sh X. Muxitdinov. "The forecast for the development of the public services sector." *Solid State Technology* 63.6 (2020).

Qodirov, Farrux, and Xudayar Muhitdinov. "Features that increase efficiency in the provision of medical services and factors affecting them." *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali* 2.7 (2022): 192-199.

Qonun (2019). O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonuni. 11-fevral.

Rahimov, Sh.M. (2023). "Qashqadaryo viloyatida DXSh asosidagi infratuzilma loyihalarining natijadorligi". *Hududiy tadqiqotlar jurnali*, №1.

Suyunovich, Mukhitdinov Khudoyar, and Nosirov Bakhtiyor Nusratovich. "Communication and information services to the population of the region. Jan." *March* 21: 71-82.

Suyunovich, Nazarova Gulruh Umarjonovna Mukhitdinov Khudoyar. "FORECASTING FAMILY HOUSEHOLD THROUGH TREND MODELING." *Journal of Northeastern University* ISSN: 1005-3026.

Мухитдинов, Х. С., and Л. Н. Худоёров. "Разработка информационно-аналитических систем поддержки принятия решений и прогнозирования деятельности промышленных предприятий." *Наука и мир* 7-1 (2016): 54-56.